

В подальшому видається надзвичайно доцільним ґрунтовно дослідити особливості режисерської роботи Г.П.Юри з акторами. Адже вміння розкрити духовне багатство актора, прищеплення йому навичок художнього освоєння і аналізу проблем дійсності, виховання у актора високої сценічної техніки- ось та сукупність громадських і художницьких якостей, що в будь-які часи забезпечували успіх митця театру і самого театру. Досвід Г.Юри в цьому плані заслуговує на якнай докладніше висвітлення.

Література

1. Василько В. Театру віддане життя. – К.: Мистецтво, 1984.
2. Данченко С. Бесіди про театр. – К., 1999.
3. Нове мистецтво. – 1927. – № 21.
4. Красильникова О.В. Історія українського театру ХХ ст. – К., 1999.
5. Белецкая Л.К. Украинский советский драматический театр. – К., 1984.
6. Ужвій Н. Мистецькі уроки франківців. – К.: Мистецтво, 1978.
7. Юра Г. Моє життя. – К.: Мистецтво, 1977.
8. Мистецтво франківців. – К.: Мистецтво, 1970.
9. Юра Г. Життя і сцена. – К.: Мистецтво, 1965.

*Студінський В.А.
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова*

ЗДІЙСНЕННЯ ПОЛІТИКИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ЦЕЛЮЛОЗНО-ПАПЕРОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В 1960-І РОКИ

Вивчення проблеми спеціалізації підприємств целюлозно-паперової галузі України пов'язаний насамперед з тим, що саме у 60-их роках ХХ століття закладались основні підвалини функціонування даних виробництв у всій системі загальнодержавного народногосподарського комплексу. У зв'язку з цим головне завдання даного дослідження полягає в тому, щоб розглянути комплекс заходів, які здійснювались на окремих папероробних підприємствах. Щодо характеристики літератури з даної проблематики, то варто зазначити, що у вітчизняній історичній науці не здійснено суттєвих досліджень. Тому вивчення теми спеціалізації підприємств целюлозно-паперової промисловості у 60-х роках минулого століття має широкі перспективи. У свою чергу, автор у цій статті спирається, в основному, на архівні джерела та публікації у спеціалізованих виданнях.

На початку 60-х років ХХ століття відбувається дальший розвиток виробництва паперової продукції у світі. Зокрема, у розвинутих промислових країнах у період 1959-1962 рр. виробництво целюлози збільшилось на 22,7%, а паперу й картону на 21,1%. В 1963 році в цих же країнах було отримано 43,6 млн. т целюлози, в тому числі в США – 18,6, Канаді – 5,3, Швеції – 4,3, Фінляндії – 3,1, Японії – 3 млн. т. [1].

Найбільше споживалось паперової продукції на одного жителя в США – 205,5 кг, Канаді – 133,8 кг, Швеції – 127,9 кг, Англії – 105,7 кг, Голландії та Швейцарії – 105,2 кг.

Радянський Союз відставав з ряду показників у виробництві та споживанні паперу, картону і целюлози. Тому центральні партійні та радянські органи приймали цілу низку рішень щодо розвитку папероробної галузі.

Так, у період 1959-1965 рр. планувалось довести виробництво паперу до 3,5 млн. тонн, або збільшити його у порівнянні з 1958 р. у 1,6 рази, картону – близько 2,8 млн. т, або у 4 рази. Також високі планові завдання ставились і у виробництві тарного картону – 370 тис. т в 1958 р. до 1,5 млн. тонн в 1965 р. Збільшення виробництва газетного паперу передбачалось в 1,8 рази [2].

На грудневому (1963 р.) Пленумі ЦК КПРС вже розглядались і ставились нові перспективи та плани розвитку целюлозно-паперової промисловості Радянського Союзу. Зокрема, передбачалось виробництво целюлози довести до 11,5 млн. тонн, паперу – до 7 млн. тонн, картону – до 6 млн. тонн [3].

Не менш грандіозні плани вимальовувались і перед Україною. Проектувалось будівництво восьми нових підприємств з виготовлення картонної тари. Вони повинні були функціонувати у найбільших центрах споживання цієї продукції – Києві, Дніпропетровську, Вінниці, Одесі, Криму та інших містах і регіонах. Також планувалось широко запровадити виробництво багатофарбових шпалер і довести в 1965р. їх виробництво до 20 млн. кусків в рік [4]. Забігаючи наперед, зазначимо, що ці грандіозні плани не вдалось повністю втілити у життя.

Одним із шляхів розвитку папероробної промисловості було здійснення спеціалізації підприємств галузі. Загалом же, питання широкої спеціалізації підприємств були зачеплені ще на липневому (1955 р.) Пленумі ЦК КПРС. На ньому, зокрема, зазначалось, що спеціалізація і кооперація промислових підприємств є найбільш економічно доцільними формами організації виробництва [5]. Під спеціалізацією підприємств в даному випадку розумілось пристосування їх до виробництва однотипної продукції. Форми здійснення спеціалізації були досить різні. І тому, щоб створити необхідні умови для

масово-поточного і великомасштабного виробництва, необхідно звільнити спеціалізовані підприємства від виробництва невластивих їм видів продукції.

На думку організаторів повномасштабної спеціалізації підприємств, така політика сприяла б збільшенню випуску продукції та покращанню її якості, а також дозволяла б найбільш раціонально використовувати промислові ресурси і скоротити транспортні витрати. Теоретично вираховувалось, що на підприємстві, яке виробляло б один чи два види продукції не потрібна перебудова виробництва, яка виникала при переході з одного виду продукції на інший, різко скорочувались би зупинки обладнання, втрати сировини й матеріалів, а також зменшувалась кількість бракованої продукції. Крім цього передбачалось, що на спеціалізованому підприємстві легше організувати безперервне масово-поточне виробництво і запровадити в крупних розмірах нове високопродуктивне обладнання та перебудову технології.

Остаточний курс на спеціалізацію підприємств галузі було взято після прийняття постанови ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР за N 478 від 7 квітня 1960 року “Про заходи по ліквідації відставання целюлозно-паперової промисловості”. Щодо Української РСР, то ЦК КПУ та Рада Міністрів УРСР прийняли 19 липня 1960 року постанову “Про заходи по ліквідації відставання целюлозно-паперової промисловості” за № 1174. У ній зокрема зазначалось, що “незважаючи на наявність в країні великих сировинних ресурсів, виробництво паперу, картону, целюлози і виробів з них розвинено слабо і не забезпечує зростаючих потреб народного господарства. Недостатньо випускається паперу для газет, журналів і книг, не організовано масове виробництво паперу, картону і виробів з них для побутових і санітарно-гігієнічних потреб (салфеток, рушників, дитячих пелюшок, пляшок для молока і напоїв, тарілок і склянок). Обмежено виробництво тарного картону, паперу для розфасування і пакування продовольчих товарів, а також мішкового паперу, необхідного для затарювання цементу і мінеральних добрив” [6].

Як видно із констатуючої частини постанови, ситуація у країні з виробництвом паперової продукції була далека від задовільної. До того ж не виправдано довго затягувались роботи по будівництву та реконструкції підприємств галузі. Зокрема освоєння капіталовкладень на дані цілі у 1954 році становили 82,3%. Зрештою на деяких підприємствах стан був ще гіршим. Так, у 1958-1959 рр. освоєння капіталовкладень на будівництві Херсонського целюлозного заводу становили лише 51%. Звичайно, що такий стан справ не міг задовольнити ні керівництво держави, ні потреби суспільства у паперовій продукції.

Тому приймається рішення не лише про кардинальне збільшення виробництва паперу, картону та целюлози, а й значне зростання капіталовкладень у галузь. Як видно з таблиці 1., загальний обсяг їх у 1960-1965 рр. визначався в суму 489,3 млн.крб. [7].

Таблиця 1.

Обсяг капіталовкладень на будівництво у целюлозно-паперову промисловість УРСР за період 1960-1965 рр. (млн.крб.)

	Загальний обсяг	Вт.ч. на будівельно-монтажні роботи
Всього на 1960-1965 рр., в т.ч. по роках:	489,3	281,8
1960	52,2	29,3
1961	68,7	40,0
1962	74,4	43,0
1963	79,3	44,0
1964	98,9	55,0
1965	115,8	70,5

Згідно з прийнятими документами, зокрема, планувалось, що Зміївська паперова фабрика перейде на виробництво різних видів цигаркового паперу. Понінківський целюлозно-паперовий комбінат буде випускати лише папір для письма та учнівські зошити. Малинська паперова фабрика спеціалізуватиметься на виробництві конденсаторного паперу, а Дніпропетровська на випуску друкарських видів паперу. Загалом же в середині 60-х років в СРСР вироблялось сім видів целюлози, 150 видів паперу і 50 видів картону [8].

В зв'язку з проведенням широкомасштабної спеціалізації підприємств галузі змінювались і виробничі плани даних виробництв.

Зокрема, Колегія Держплану Ради Міністрів УРСР рішенням за N 20 від 9 липня 1960 року довела Малинській фабриці випуск конденсаторного паперу в бобінах до 1010 тонн, замість попередніх 850 тонн. Приріст даної продукції передбачався за рахунок зменшення виробництва цигаркового паперу [9].

Тому перед трудовим колективом підприємства постали нові відповідальні завдання. За технічним проектом, який був розроблений Укрдіпропапером у листопаді 1960 року, передбачалось окрім папероробних машин № 1, № 2 та № 3, які вже виробляли конденсаторний папір, модернізувати та перевести на випуск цього виду продукції машини № 4, № 5, № 6 та № 7, на яких раніше вироблявся цигарковий папір. Окрім цього, щоб досягти планових завдань, необхідно було встановити ще чотири нових

машини і реконструювати папероробні машини № 2 та № 3. Після завершення усіх робіт, пов'язаних з розширенням та реконструкцією на Малинській фабриці повинно було працювати 11 папероробних машин загальною потужністю 7017 тонн паперу в рік, в тому числі: конденсаторні бобіни – 5474 тонни, конденсаторний листовий папір – 1097 тонн та вироби товарів широкого споживання з відходів конденсаторного паперу – 446 тонн.¹⁰

Так, в липні 1960 року була проведена друга черга модернізації папероробної машини № 4, в результаті якої встановлено сушильну частину з клиноремінним приводом. В серпні місяці ця машина вже почала виробляти конденсаторний папір. До того ж підвищенню ефективності роботи машин сприяло встановлення базальтових барабанів на 14 ролах конденсаторного потоку. Завдячуючи цьому було досягнуто не лише поліпшення якості продукції, а й економії 253 тисячі Квт/год електроенергії.

І як показала практика, щоб випускати висококласний конденсаторний папір, мало його відлити на машині. Цьому виду продукції необхідно пройти через складний процес обробки – зволоження, ущільнення, різання на бобіни. В результаті кропіткої роботи, старанно проведених дослідів малинські паперовики прийшли до висновку про можливість ущільнення конденсаторного паперу на семивальних суперкаландрах замість десяти- та дванадцятивальних. Так, за технічним завданням новаторів було розроблено нову вітчизняну конструкцію семивального суперкаландра СК-12А. І вже у 1970 році вже дев'ять таких каландрів успішно працювали на Малинській паперовій фабриці.

Загалом же на Малинській фабриці здійснювався цілий комплекс заходів по механізації та модернізації виробництва. Зокрема, це запровадження конічних млинів у приготуванні паперової маси [11].

Запровадження ж конічних млинів давало можливість за рік заощаджувати електроенергії на 150 тис. крб. [12] Разом з тим перехід на безперервне розмелювання маси дозволив більше як на 20 чоловік скоротити обслуговуючий персонал, а також звільнити понад 800 кв.м виробничої площі [13].

У 1960 році на Малинській фабриці вже вироблялось 1046 тонн конденсаторного паперу [14]. В липні 1965 року на підприємстві завершено монтаж нової папероробної машини, проектна потужність якої становила понад тисячу тонн конденсаторного паперу, тобто у півтора рази більше, ніж у попереднього покоління машин. А у січні 1966 року починає діяти ще одна подібна папероробна машина [15].

Малинські паперовики здобули славу найкращих спеціалістів по випуску найтонших видів конденсаторного паперу в Радянському Союзі. При цьому зауважимо, що він у 5 разів тонший копіювального паперу (основа для якого також вироблялось на Малинській фабриці) та в 10 разів людської волосини. При виробництві такого типу паперу потрібна виключна точність технологічного процесу. На 1 см² паперового полотна повинно витратитись 0,00052 г волокна, то малинські паперовики навчилися витримувати цей параметр при відхиленні маси в ту чи іншу сторону на 0,00001 г.[16].

Малинчанами було освоєно випуск паперу з особливо високою щільністю для малогабаритних метало-паперових конденсаторів, паперу для імпульсивних конденсаторів та паперу з малими діелектричними втратами для силових конденсаторів. В цьому аспекті Малинська паперова фабрика ставала своєрідним монополістом у виробництві найтонших видів конденсаторного паперу.

У 1970 р. Малинська фабрика виробляла 100% конденсаторного паперу в Україні і 35% у загальносоюзному обсязі. І як видно з таблиці 2. на підприємстві постійно зростали обсяги виробництва.

Таблиця 2.

Випуск конденсаторного паперу на Малинській паперовій фабриці протягом 1966-1972 рр. (в тоннах)

	1966	1967	1971	1972
Випуск паперу всього,	6276,9	6559	6728	6830
в т.ч. конденсаторних бобін	3986,6	4426	4575	4703
5-6 мкм	187,3	234	358	345
7-8 мкм	494,5	546	1599	1666
Більше 8 мкм	3304,8	3646	2618	2558

Понінківський картонно-паперовий комбінат зайняв монополісне місце у виробництві учнівських зошитів, якими користувався кожний шостий учень СРСР. У 1961 році тут проведено модернізацію папероробної машини № 1, потужність якої збільшилась у 2 рази і досягла 7,5 тис. тонн письмового паперу на рік.¹⁷ Завдяки цьому підприємство могло випускати щороку 1 мільярд штук учнівських зошитів. У 1964 році на комбінаті було пущено в експлуатацію новий цех.¹⁸ А в 1973 році введено в дію імпорتنу лінію з виробництва “загальних” (96 аркушів) зошитів, потужністю 35 млн. штук у рік. [19]

Оснащення Жидачівського комбінату в 50-их роках ХХ століття на той час високопродуктивним обладнанням давало можливість у наступному

періоді нарощувати темпи виробництва. Він входив в число найбільших підприємств паперової галузі в Україні.

Асортимент продукції був таким:

- целюлозний завод – сульфатна целюлоза високого виходу;
- паперова фабрика – папір друкарський, писальний, основа глянцевого, для обкладинок, обгортковий, пакувальний тощо;
- картонна фабрика – коробковий картон, картон для плоских шарів гофрокартону, облицювальний картон;
- цех по переробці паперу й картону – гофротара, склеєний картон, кабельний папір, пакувальний і інші.

У першому півріччі 1964 року на Жидачівському ЦПК до ладу стає завод напівцелюлози. Його проектна потужність становила 50 тис. тонн продукції щороку. Після введення цього виробничого підрозділу Львівський економічний район став лідером у виробництві картону та паперу в Україні. Тут, враховуючи діяльність Львівського та Кохавинського підприємств, вироблялось 60 відсотків паперу та картону в республіці [20].

В 60-70-і роки ХХ століття компартійні та радянські господарські органи надавали великої уваги переробці макулатури. В зв'язку з цим наводились цифри, які свідчили, що у розвинутих капіталістичних країнах та у деяких країнах Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ) об'єм макулатури, що використовувався у паперовій промисловості сягав 30-44% (у ФРН – 43,9, в Японії – понад 40, у Великобританії – 37,4, у Франції – 32,2%). [21].

В цьому аспекті необхідно зазначити, що дійсно використання макулатури у папероробному виробництві давало чималий економічний ефект. Зокрема, в 1970 році в Радянському Союзі було перероблено близько 1 млн. тонн макулатури. Це дало змогу зекономити 6,5 млн.м³ деревини та 500 тис. Квт/год електроенергії [22].

Одним із найбільших підприємств з використання макулатури 1950-60-х роках був саме Жидачівський комбінат, де перероблялась 1/6 частина всієї макулатури, що заготовлювалась у Радянському Союзі. У композицію картону вводилось понад 50% макулатурної маси [23].

У 60 –х роках ХХ століття на території України, згідно з визначеними планами вступають до ладу ряд нових підприємствах. Зокрема, Ізмаїльський целюлозно-картонний комбінат було введено в дію у 1964 році. На будівництво залучались 750 робітників, які працювали у дві, а інколи у три зміни [24]. До структури підприємства входили: целюлозний завод сульфатної небіленої і біленої целюлози із хвойних порід деревини, картонообробна фабрика, цех гофрованої тари.

Проектна потужність целюлозного потоку із хвойних порід деревини 8900 т з виходом 46-48,5%, а целюлози 48,5-50%, або вибіленої целюлози 24400 т на рік. Перша багатотрубна установка для варіння целюлози введена в дію в кінці 1965 р., друга – в 1973р.

Із певними складнощами проходив процес введення у дію картоноробної машини К-12. Основними причинами переносу строку пуску цього агрегату виявлялись у тому, що вузли та деталі надходили на підприємство некомплектно зі значним заводським браком і у свою чергу вимагали перед монтажем попереднього ремонту. До того ж машина не проходила стендової обкатки. В зв'язку з цим монтаж машини проходив не п'ять місяців як передбачалось нормами, а вісім [25]. У 1967 році на картоноробній фабриці Ізмаїльського ЦПК все-таки була введена картоноробна машина марки К-12 Калінінградського заводу папероробного машинобудування обрізною шириною 2100 мм. Проектна потужність 27,8 тис. тонни картону. Спочатку на машині виробляли коробковий картон марки Г із низькосортної макулатури. Проте незабаром з'ясувалось, що картонне полотно в круглосітковій та попередній пресовій частинах недостатньо обезводнюється. Після заміни гумового валу другого попереднього пресу відсмоктувальним валом камерного типу діаметром 650 мм, установки потужного вакуум-насоса НВ-5 і його підключення до поворотного відсмоктувального валу сухість полотна в цій частині машини виросла з 20 до 22%.

У період із січня 1971 р. по лютий 1972 р. комбінат виробив 5623 т коробкового картону марки А товщиною 0,5-0,6 мм, вагою 350-400 г/кв.м та об'ємною вагою 0,7 кг/см². Межа міцності картону у подовжньому напрямку 2,7 кг/мм², у поперечному – 1,3 кг/мм² (в середині не менше 2 кг/мм²) [26].

На початку 60-х років вступив до ладу і Херсонський целюлозно-паперовий комбінат, що розташувався на східній околиці м. Цюрупінська Херсонської області. До складу комбінату входили: целюлозний завод, фабрика фільтрувального паперу і картону, фабрика паперу-основи для облицювання меблів, виробництво клейової стрічки і паперу для вологостійкої шліфувальної шкірки.

Целюлозний завод Херсонського ЦПК був введений в експлуатацію в січні 1963 року, будівництво якого давалось з великим напруженням. Зокрема, у першому півріччі 1960 року план капітальних робіт було виконано лише на 36%, а будівельно-монтажні роботи на 60,8% [27]. Проектна потужність заводу складала 72,5 т/доба товарної біленої целюлози із очерету дніпровських плавнів. Під сировинну базу заводу були відведені ділянки загальною площею близько 15 тис. гектарів. Варка целюлози здійснювалась безперервним

способом в апараті типу “Пандія”, чотириступінчатого відбілювання здійснювалось із хлоруванням в першому ступені [28].

Целюлоза Херсонського ЦПК вже з кінця 1963 року почала широко використовуватись Дніпропетровською паперовою фабрикою для введення її в композицію друкарського паперу. Проведені УкрНДПапером лабораторні та напівзаводські роботи показали, що папір, виготовлений із суміші біленої очеретяної та ялинової целюлози, володіє більш високими показниками в порівнянні з папером, отриманим повністю із ялинкової сульфітної целюлози. Структура паперового полотна покращувалась, що в свою чергу позитивно впливало на міцність і друкарські властивості паперу, зменшувалась також кількість внутрішніх дефектів [29].

В 1961 році до ладу вступила фабрика технічного паперу у м.Києві. З'явилась ця фабрика у результаті об'єднання двох підприємств – фабрики чемоданів і картону та фабрики хімічної обробки паперу. Об'єднання відбулось у вересні – жовтні 1960 року і спочатку називалось це підприємство – Дарницька фабрика картону [30]. Але вже у грудні 1960 року вона починає називатись фабрикою технічного паперу і картону [31].

Спорудження фабрики починалось у 1956 році і проходило дуже складно. Зокрема, у період 1956-1960 рр. підрядниками був недовиконаний обсяг робіт більш як на 5 млн. крб. Такий перебіг подій ставив під сумнів взагалі позитивне вирішення проблеми з відкриттям виробництва. До того ж додавалась проблема з обладнанням, яке було придбане на загальну суму 2,5 млн. крб. і знаходилось на будівельному майданчику, чекаючи свого монтажу. Тому й приймалися численні рішення партійних та радянських органів щодо швидкого введення в експлуатацію виробничих потужностей шляхом як нового будівництва, так і шляхом модернізації картоноробних машин [32]. Тому вже у 1964 році фабрика технічних паперів у м.Києві працювала ритмічно і валовий обсяг продукції дорівнював 2600 тонн [33].

Подібні заходи щодо спеціалізації здійснювались на всіх папероробних підприємствах України. Говорячи у загальному про досліджуваний період в історії паперової промисловості України, можна зазначити, що по-перше, політика спеціалізації папероробних підприємств зумовлювалась насамперед тим, щоб у цілому в СРСР збільшити обсяги виробництва паперової продукції і зайняти чільне місце на світовому ринку та задовольнити внутрішні потреби; по-друге, збільшуючи обсяги виробництва паперової продукції засобом спеціалізації підприємств галузі, планувалось досягти мінімальних затрат при максимальному виробітку; по-третє, у 1960-і роки було створено систему

спеціалізації підприємств целюлозно-паперової промисловості України діяла до початку 90-х років минулого століття.

Література

1. Лурье Н.А. Продукция целлюлозно-бумажной промышленности на внешнем рынке // Бумажная промышленность. – 1964. – № 4. – С.28.
2. КПРС в резолюціях ... – Т.7. – С.412.
3. КПРС в резолюціях ... – Т.8. – С.441.
4. Шаблин А.Е., Дворянский Е.М. К новому подъему бумажной промышленности Украины // Бумажная промышленность. – 1960. – № 8. – С.3.
5. Участкина З.В. Специализация в бумажной промышленности // Бумажная промышленность. – 1956. – № 2. – С.26.
6. ЦДАВО. – Ф.2. – Оп.9. – Спр.6815. – Арк.172.
7. ЦДАВО. – Ф.2. – Оп.9. – Спр.6815. – Арк. 173, 175, 198.
8. О путях развития целлюлозно-бумажной промышленности // Бумажная промышленность. – 1964. – № 6. – С.1-3.
9. АМПФ. –Годовой отчет за 1960 год по основной деятельности. Объяснительная записка. – Малин, 1961. – С.11.
10. ДАКО. – Ф.5003. – Оп.1. – Спр.2254. – Арк.1.
11. Малинска паперова фабрика. – К., 1970. – С.5.
12. Приходько Ю.Н. В содружестве с машиностроителями // Бумажная промышленность. – 1977. – № 7. – С.8.
13. ЦДАВО. – Ф.5111. – Оп.1. – Спр.432. – Арк.44.
14. ЦДАВО. – Ф.5111. – Оп.1. – Спр.484. – Арк.149.
15. Скверников П.Ф. Слово о бумаге. – С.164-166.
16. ЦДАВО. – Ф.2. – Оп.2. – Спр.9188. – Арк.110.
17. ЦДАВО. – Ф.5111. – Оп.1. – Спр.381. – Арк.52.
18. ЦДАВО. – Ф.337. – Оп.18. – Спр.338. – Арк.3.
19. ЦДАВО. – Ф.5111. – Оп.1. – Спр.336. – Арк.129.
20. Митрофанов Н.М., Демьянченко Н.Л. Новый стандарт на макулатуру // Бумажная промышленность. – 1972. – № 5. – С.24.
21. Макулатура: больше внимания сбору и переработке // Бумажная промышленность. – 1972. – № 1. – С.27.
22. Дымшин М.М. Очистка макулатурной массы непрерывным способом // Бумажная промышленность. – 1960. – № 9. – С.23.
23. ЦДАВО. – Ф.5062. – Оп.1. – Спр.774. – Арк.1.
24. ЦДАВО. – Ф.5062. – Оп.1. – Спр.1043. – Арк.25.

25. Перлов С.А., Жибарева Т.С. Выработка коробочного картона марки А на круглосеточной машине К-12 // Бумажная промышленность. – 1972. – № 5. – С.17.
26. ЦДАВО. – Ф.2. – Оп.9. – Спр.6688. – Арк. 67.
27. Медведев П.А., Лопуха В.П., Войхановский С.С. Два года работы Херсонского целлюлозного завода // Бумажная промышленность. – 1965. – № 3. – С.12.
28. Гринберг М.М., Тищенко Е.В., Воловик С.И., Лютая М.А. Применение тростниковой целлюлозы в композиции печатной бумаги // Бумажная промышленность. – 1964. – № 12. – С.25.
29. ДАМК. – Ф.Р.1. – Оп.4. – Спр.1051. – Арк.88.
30. ДАМК. – Ф.Р.1. – Оп.4. – Спр.1058. – Арк.1124.
31. ДАМК. – Ф.Р.1. – Оп.4. – Спр.1052. – Арк.522-523.
32. ДАКО. – Ф.5003. – Оп.1. – Спр.2261. – Арк.1.
33. ДАКО. – Ф.4829. – Оп.2. – Спр.575. – Арк.2.

Сушко О.О.
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

ХОМЕНКО АРСЕН (1891–1938): СТАТИСТ І ДЕМОГРАФ

Він встиг трапити революційних барикад й університетських аудиторій, есерівських зібрань та військових структур білої, жовто-блакитної та червоної армій, попрацювати в думках і радах, але не вони слугували його візитною карткою.

Арсен Петрович Хоменко народився 27 серпня 1891 року в уславленому м. Батуріні на Чернігівщині, коли його батько служив в армії, маючи офіцерський чин. Мати Олімпіада Миколаївна займалася „хатнім господарством”. Сина віддали до Черкаської гімназії, де він навчався вісім років (1901-1909). Спочатку поступив до Київського університету на фізико-математичний факультет, слухаючи лекції протягом 1909–1911 рр., але за участь в діяльності партії соціалістів-революціонерів був виключений з лав студентів університету св. Володимира в 1911 р [1]. В партії есерів він перебував з 1910 до 1918 р., будучи членом Київської організації, а згодом пристав до УПСР, співпрацюючи до вересня 1919 р. Напередодні війни навчався один рік на юридичному факультеті Київського університету (1913–1914), хоч був позбавлений такого права згідно наказу від попереднього